

بررسی و نقد کتاب‌های درسی دانشگاهی

نمونه: کتاب جواهر البلاغه تألیف احمد الهاشمی

حجت رسولی *

علی عدالتی نسب **

چکیده

رعایت معیارهای انتخاب محتوا، اصول و شیوه سازماندهی محتوا و مباحث علمی همچنین تدوین متنی فعال از مسائل مهم و کلیدی در تدوین کتب درسی دانشگاهی محسوب می‌گردد و تأثیر بسزایی در یادگیری دانشجویان و ایجاد انگیزه برای مطالعه آن دارد. بررسی محتوای کتاب‌های درسی گروه‌های زبان و ادبیات عربی دانشگاه‌های ایران و دریافت میزان تطابق محتوای این کتاب‌ها با معیارها و اصول تدوین کتاب‌های درسی می‌تواند راهگشای اصلاح این کتاب‌ها یا تدوین کتاب‌هایی با رعایت استانداردهای لازم باشد. از این رو پژوهش در این زمینه به ویژه با توجه با تعدد گروه‌های عربی در دانشگاه‌های ایران و گستردگی تدریس برخی کتاب‌ها ضرورت دارد. در این مقاله کتاب جواهر البلاغه تألیف احمد الهاشمی که از جمله کتاب‌های درس علوم بلاغی رشته زبان و ادبیات عرب است و در سطح گسترده‌ای در دانشگاه‌های ایران تدریس می‌شود نقد و بررسی شده است. اگرچه این اثر کتابی است جامع و بیشتر اصول بلاغی را در بر می‌گیرد اما با اشکالاتی همچون وجود مطالب مشابه و نامفهوم، تمرین‌ها و مثال‌های نوعاً تکراری و نامأنوس و در گاهی مواقع غیر قابل فهم برای دانشجویان، مواجه است. این بررسی می‌کوشد با بررسی محتوا و مثال‌هایی که مؤلف از

*دانشیار دانشگاه شهید بهشتی

**دانشجوی کارشناسی ارشد دانشگاه شهید بهشتی

آن استفاده کرده است، ایرادهای وارد بر آن را بیان کند و حتی الامکان نمونه‌های قابل قبول را جایگزین نماید به علاوه تلفیقی از مثال‌های فارسی و عربی و استفاده از شیوه‌های تطبیقی در تدریس به دانشجویان فارسی زبان پیشنهاد این بررسی است.

کلیدواژه‌ها: زبان و ادبیات عربی، علوم بلاغی، جواهر البلاغه، آموزش تطبیقی.

مقدمه

کتاب‌های درسی دانشگاه از آنجایی که مخاطبان خاص خود را دارند، دارای اهمیتی ویژه‌اند. رعایت معیارهای تدوین و تألیف و سازماندهی مبانی این کتابها نیز بسیار حائز اهمیت است. از مهمترین عناصری که در کتب درسی دانشگاهی باید مورد توجه قرار گیرد، می‌توان به انتخاب محتوای مناسب، سازماندهی خوب و تدوین مناسب مباحث علمی اشاره نمود. یادگیری و آموزش صحیح همیشه نیازمند ابزارهایی از جمله مدرس مجرب، منبع مفید و فضای مناسب است. در رشته زبان و ادبیات عربی، از آنجایی که زبانی غیر زبان مادری است، رعایت این نکته ضروری‌تر است. علاوه بر موارد مذکور انتخاب کتاب مناسب با محتوایی کارآمد و به‌روز نیز اساسی است. بررسی محتوای کتاب-های زبان و ادبیات عربی با معیارها و اصول تدوین کتب درسی و تطبیق آن با شیوه‌های یادگیری جدید، راهگشای اصلاح این کتاب‌ها و تدوین کتاب‌های مناسب و دارای استاندارد لازم برای تدریس است. بلاغت از مواد مهم درسی رشته زبان و ادبیات عربی است که سابقه‌ای کهن در ادب عربی دارد. انتخاب متون بلاغی مفید و کارآمد و هم طراز با درک یک غیر عرب زبان، که زبان و ادبیات عربی می‌خواند از اهمیت بالایی برخوردار است. در اکثر دانشگاه‌های ایران گروه‌های عربی کتاب «جواهر البلاغه» تألیف «احمد الهاشمی» را جهت تدریس به دانشجویان اختیار نموده‌اند. شکی نیست که این کتاب منبعی جامع در بلاغت عربی و از مهمترین کتب بلاغی برای تدریس است، ولی با این وجود خالی از اشکال نیز نیست. این کتاب با همه جامعیتش دارای اشکالاتی است از قبیل: وجود مطالب مشابه و نامفهوم، مثال‌های دشوار و برگزیده از متون قدیمی سخت و نوعاً تکراری و نامأنوس و گاهی غیر قابل فهم برای یک غیر عرب زبان و وجود برخی مطالب که ممکن است کمک چندانی به دانشجوی جهت فهم بلاغت عربی نکند. گرچه اصلاح و بررسی کامل یک کتاب در قالب یک تحقیق نمی‌گنجد ولی در این پژوهش سعی بر آن